Atasözleri*

TİL,SÖZ /*DİL,SÖZ*

Ayırılırsafi elinnen, kolıfi ketpes büyirinnen.	*Aynlırsan ilinden, elin gitmez böğründen.*
Ayaz suvıtar, bulıt yılıtar, tuvgan yerin tentek mutar.	*Ayaz soğutur, bulut ılıtır, kötü doğduğu yeri unutur.*
Er eldin koy soyuvı başka.	*Her yurdun koyun yüzüşü başkadır.*
Atın barda yer tanı, atan barda el tanı.	*Atın varken yer tanı, atan varken yurt tanı.*
Ayırılgan el tozar, tili birikken el ozar.	*Bölünen millet yok olur, dili bir olan millet gelişir.*
Azav, Kırım yanım, halkım yaşagan elim.	*Çileli canım Kırım, halkımın yaşadığı yurdum.*
Betir elge yav kelmes.	*Bat ur ile düşman gelmez.*
Yeken yerine, edem eline.	*Yeken[1] yerine, insan memleketine.*
Yeri baydın, eli bay.	*Yeri zengin olanın, ili zengindir.*
Yerinnen ayırılgan yeti bavlı elge kor bolar.	*Yerinden ayrılan, yedi bağlı yurda muhtaç olur.*
Yiğit elden, et tırnaktan ayırılmas.	*Yiğit ilden, et tırnaktan ayrılmaz.*
Keski tanım kızarsa, kelinim uvıl tapkanday, ertengi tanım kızarsa, elimge yav şapkanday.	*"Akşam tanım kızarsa, gelinim oğul bulmuş gibi Sabah tanım kızarsa, yurduma düşman saldırmış gibi (olur.)"*
Kindigin kayda bolsa, sonda tartar.	*Göbek bağın neredeyse, oraya çeker.*
Elli yıldan el yanırar.	*Elli yılda halk yenilenir.*
Elin satkan, yarık kün körmes.	*Yurdunu satan, aydınlık gün görmez.*
Elde bolsa, ayada bolar.	*Elde olursa, avuçta olur.*
El kaznası, halk kaznası.	*îl hazinesi, halk hazinesidir.*
Er, tuvgan elinde yürer; iyt, toygan yerinde yürer.	*Er vatanında yaşar, it doyduğu yerde yaşar.*
Er yiğit eli üşin tuvadı.	*Er yiğit, halkı için doğar.*
Er eldin insi.	*Er, ilin gücüdür.*
El üpirse, davıl bolar.	*Halk üfürürse, şiddetli rüzgâr olur.*
Yat elde soltan bolganşa, öz elinde ultan bol.	*Yâd elde sultan oluncaya kadar, kendi ilinde ayakkabı tabanı ol.*
Az söylesem akmak der, köp söylesem tak-tak der.	*Az konuşsam ahmak der, çok konuşsam tak tak der.*
Az sözdifi özi yahşi, köp sözdin azı yahşi	*Az sözün özü güzel, çok sözün azı güzel.*
Ayta ayta mennen keter, tınlamasan sermen keter, akırısı aytkan sözim berisi de bos keter.	*Söyleye söyleye benden gider, dinlemezsen senden gider, kısacası söylediğim sözün tamamı da boşa gider.*
Az söylegen, taza söyler.	*Az söyleyen, temiz söyler.*

* Tair Akmanbetov'un, Mânali Söz Maldan Artıq, Mohaçkala-1991 eserinden alınmışhr.

1 Yeken: Uzun, ince yapraklı, sulu yerde yetişen bitki.

Aydap bolmagan at öltirer, söylep bolmagan söz keltirer.	*Çevirip getiremeyen, atı öldürür, konuşamayanda* söz *söylemeye çalışır.*
Aytkan söz, atkan ok.	*Söylenilen söz, atılan oktur.*
Aytkan sözim kümis, aytılmagan altın.	*Söylediğim* söz *gümüş, söylemediğim altındır.*
Aytılgan söz eldiki, aytılmagan söz seniki.	*Söylenilen* söz *milletinki, söylenilmeyen söz seninkidir.*
Avız erkin, söz tegin.	*Ağız serbest (olursa),* söz *boş (olur).*
Avızı şüberek bolsa, köpte tozgan bolar edi.	*Ağzı kumaş olsa, çoktan eskimişti.*
Kurt berip kuvantıp, kurı söz ben yubantıp.	*Kurt*[1] *vererek sevindirip, kuru sözle rahatlatıp.*
Körklige söz iyerer, körksizge börk iyerer.	*Güzele söz bulunur, çirkine börk bulunur.*
Karavsız söz, kaygılı köz.	*Kötü* söz, *kaygılı göz.*
Kübe yarıp ok tiyer, yürek yarıp söz tiyer.	*Zırh delip, ok batar, yürek delip, söz batar.*
Meneli söz maldan artık, mıltık avız yarının yavı.	*Manâlı söz, maldan değerli, geveze ağız canın düşmanıdır.*
Mısalsız söz, tuzsız as.	*Misalsiz* söz, *tuzsuz aş (gibidir).*
Oynap aytsafi da, oylap ayt.	*Oynayarak söylesen de düşünerek söyle.*
Oylamay söylegen, avırmay öler.	*Düşünmeden söyleyen, hastalanmadan ölür.*
Otka bargan pişedin, otız avız sözi bar.	*Ateş için giden kadının, otuz ağız* sözü *olur.*
Otız eki tisten şıkkan söz, otız eki termege yayılar.	*Otuz iki dişten çıkan* söz, *otuz iki çadıra yayılır.*
Özi kişkey, közi üyken, söylegende sözi üyken.	*Kendi küçük, gözü büyük, söyleyince* sözü *büyük.*
Ötirik sözdin örkeni yok.	*Yalan sözün sınırı yoktur.*
Oy tüpsiz, til süyeksiz.	*Fikir sonsuz, dil kemiksizdir.*
Söz az yerde is köp bolar.	*Söz az olan yerde, iş çok olur.*
Söyley, söyley, şeşen bolar; köre köre körimli bolar.	*Söyleye söyleye hatip olunur, göre göre görgülü olunur.*
Söz kuvgan beleğe yolıgar.	*Söz peşine düşen, belaya uğrar.*
Sözin sav bolsa, könilin tav bolar.	Sözün *sağlam olursa, gönlün dağ (gibi) olur.*
Söz sözden şıgar, söylemeğe kaydan şıgar.	*Söz sözden çıkar, söylemek için nereden çıkar.*
Eski söz kevkar tas, el avızında tozbas.	*Eski* söz, *gevher taşıdır,milletin ağzında eskimez.*
Yahşi söz yılandı irmen şıgarar, yaman söz edemdi dinnen şıgarar.	*Güzel* söz, *yılanı deliğinden çıkarır, kötü* söz *adamı dinden çıkarır.*
Yaman söz kan köterer.	*Kötü* söz, *kan çıkarır.*
Yahşi söz-yan azığı, yaman söz-bas kazığı.	*Güzel* söz, *can azığı, kötü* söz *baş kazığıdır.*
Yafulmas yak bolmas, sürinmes tuyak bolmas.	*Yanılmaz çene, sürünmez ayak olmaz. Başörtüsü*
Yavlıgı bayrak, tili kayrak.	*bayrak (gibi) dili bileği taşı (gibi).*
Yapalak uşar yasıl tav, yansılardın bası sav.	*Baykuş uçan yeşil dağ, iyilerin başı sağ.*

*Kurt: Kurutulmuş, sert peynir.

Söyley bilmes yamannın, öz basma tili yav.	*Konuşmayı bilmeyen kötünün dili, kendi başına düşmandır.*
Ayırılgandı ayuv yer, bölingendi böri yer.	*Ayrılanı ayı yer, bölüneni kurt yer.*
Ahret azabınnan dunıya namısı küşli.	*Ahiret azabından, dünya şerefi güçlüdür.*
Attı kamışı öltirer, eldi namıs öltirer.	*Atı kamçı öldürür, milleti insafı öldürür.*
Avıl iyti ala bolsa, böri kelse biriger.	*Köyün itleri düşman olsa da, kurt gelince bir olurlar.*
Ay, yalgızdın yoldaşı.	*Ay,yalnızın yoldaşıdır.*
Bölingen koydı böri aşar.	*Bölünen koyunu, kurt yer.*
Bes kamışı kayda bolsa, bereket sonda bolar.	*Beş kamçı nerede olursa, bereket orda olur.*
Biyik tavdın tayagı, bavırındagı uvak tası.	*Büyük dağın dayağı, bağnndaki ufak taşı(dır).*
Birlik bolsa bereket bolar.	*Birlik olursa, bereket olur.*
Bir koy teriden ton şıkpas.	*Bir koyun derisinden, ceket çıkmaz.*
Bir kanat pan kus uşpas.	*Bir kanat ile kuş uçmaz.*

YAHŞİLİK, YAMANLIK /*İYİLİK, KÖTÜLÜK*

Avızın kanga tolsa da, duşpannın kasında tükirme.	*Ağzın kanla dolsa da, düşmanın yanında tükürme.*
Arak yandı,dos tanıldı.	*İçki (rakı) hayatı, güzel tanıtır.*
Er uy de bir dosın bolsın.	*Her evde bir dostun olsun.*
Azbar-azbar mal bolganşa, avıl-avıl dos bolsın.	*Ağıl ağıl mal, alacağına, köy köy dost olsun.*
Altın tapsan kuvanma, dos tapsafi kuvan.	*Altın bulursan sevinme, dost bulursan sevin.*
Aldıngı arba kaydan yürse, songı arba sorman yürer.	*Öndeki araba nereden giderse, sonraki araba oradan gider.*
Akılın yol bolsa,yır tınla.	*Aklın yok ise, şarkı dinle.*
Akılı az azaplı bolar.	*Aklı az (olan) azaplı olur.*
Basta akıl bolmasa, eki ayakka küş keler.	*Başta akıl olmazsa, iki ayağa güç gelir.*
Bergen yerge barayık, beren-zeren eteyik.	*Veren yere varalım, tok gönüllülük edelim.*
Balık-balık değende, şolpı alıp yuvırgan.	*Balık balık denince, gümüş para alıp yaklaşıhrmış.*
Birimdi eki etpeydi, sirkemdi biyt etpeydi.	*Birimi iki etmez, sirkemi bit etmez.*
Basına avır is tüsse,şıntı dos şıbın yanın ayamas.	*Başına kötü iş gelirse, gerçek dost sineğin canına bile acımaz.*
Baksa başlık - bir aylık, ten dostan ayırıldık.	Bahçg hayhK UrayhK eştm dosüm ayr
Dosun-dosım deme, dosınnm sennen de oyken dosıbar.	Dostum dostum dostunun senden hüyük dostu var.
Doskabergen-borışka.	*Dosta verilen, borca(dır).*
Dostan ayagan mal bolmas.	*Dosttan kıskanılan, mal olmaz.*
Dos smn dos biler.	Dost sırrını, dost bilir.
Doskanamart etken eş onmas.	*Dosta namertlik eden hiç onmaz.*

Dosın senimli bolsa, yav tiymes, kösev uzm bolsa, kol küymes.	*"Dostun güvenilir olursa, düşman bulaşmaz.Maşa uzun olursa, el yanmaz."*
Duşpandı tas pan urma, as pan ur.	*Düşmanı taş ile vurma, aş ile vur.*
Dos başka karar, duşpan ayakka karar.	*Dost başa, düşman ayağa bakar.*
Dos akırm üyreter, duşpan külip üyreter.	*Dost azarlayarak, düşman gülerek öğretir.*
Dosın ansa özindi öldi dep bil.	*Dostun hastalanırsa, kendini öldü bil.*
Dosm asm duşpanday aşa.	*Dostun aşını, düşman gibi ye.*
Dos egiz, yav segiz.	*Dost ekiz, düşman sekizidir).*
Doslık yibi tüyinsiz bolar.	*Dostluk ipi, düğümsüz olur.*
Dos bergennifi tısma karama.	*Dostun verdiği hediyenin dışına bakma.*
Dosına atındı berme, bersefi terlettin deme.	*Dostuna atını verme, verirsen terlettin deme.*
Duşpan dosın bolsa, belinde baltan bolsın.	*Düşmanın, dostun olursa, belinde baltan olsun.*
Dos karana kün smalar.	*Dost kara günde bilinir.*
Yelkeden as bolmas, yiyennen dos bolmas.	*Enseden aş olmaz, yeğenden dost olmaz.*
İytke inanma, suvga tayanma.	*îte güvenme, suya dayanma.*
Uyasmda ne korse, uşkanda som eter.	*Yuvasında ne görürse, uçunca onu yapar.*
Şaydan başka asım yok, sennen başka dosım yok.	*Çaydan başka aşım yok, senden başka dostum yok.*
Eske tüsse, erge şıgar.	*Akla düşerse, ere çıkar.*
Eski zat yamrmas, eski yav yas bolmas.	*Eski şey yenilenmez, eski düşman dost olmaz.*
Eki yaman dos bolar, eki kün ketpey urısar.	*İki kötü dost olur, iki gün geçmeden vuruşur.*
Eki tentek bas kossa, esen bolsa iygi edı.	*İki kötü birleşince, dünyada sağ kalırsa iyidir.*
Elkıdırıp, eteksıdırıp.	*İl (ülke) dolaşarak, etek sıyırarak.*
Yamanga yoldaş eş birev de bolmas.	*Kötüye hiç kimse yoldaş olmaz.*
Yamanlık pan yol almaşsın.	*Kötülükle yol alamazsın.*
Yamandı körmey, yahşıdınbaasınbilmessifi.	*Kötüyü görmeden, iyinin değerini bilmezsin.*
Yahşıdm yağı köp bolar, yamanrun kası köp bolar.	*İyinin dostu çok olur, kötünün düşmanı çok olur.*
Yaman aytar yendim dep, yahşi aytar koydım dep.	*Kötü, yendim diye konuşur, iyi, bıraktım diye konuşur.*
Atadın yahşi ulı maktanar, yattan tuvgan taptım dep, atadın yaman ulı maktanar, aylanamdı aylanıp iytley kaptım dep.	*Atanın iyi oğlu, başkasından doğmuş gibi, kazandım diye övünür, atanın kötü oğlu etrafımı dolaşıp it gibi kaptım diye övünür.*
Atı yaman, ayda azar, hatmi yaman künde azar.	*Atı kötü olan her ay, hanımı kötü olan her gün hastalanır.*
İyti yaman in kazar.	*İti kötü olan in kazar.*
Adaskanga yol berip, yıgılganga kol berip.	*Şaşkına yol gösterip, yıkılana el verip.*
Yahşıdı yatım demeniz, yamandı özim demeniz.	*İyiyi, yabancım; kötüyü, özüm demeyin.*

Yahşi man bas kos, bas kos ta, mal kos, mal kos ta, bek sırlas, bir mindi iygi yır eter.	*İyi ile bir ol, bir ol da ortak ol, ortak ol da sırdaş ol, bir kusuru iyi şarkı eder.*
Yaman man bas kosıp bir sırındı aytsan, ahırısı bir künde duşpanga aytıp köp eter.	*Kötü ile bir olup, sırrını söylersen, sonraki bir günde düşmana söyleyip aşağılar‹*
Yaman aytpay, yahşi yok.	*Kötü söylemeden, iyi olmaz.*
Yamannm yanı aya vlı.	*Kötünün canı kıymetlidir.*
Yaman arba yol buzar, yaman edem üy buzar.	*Kötü araba yol, kötü adam ev bozar. "*
Yaman toklı saklasan, avızın-burnın may bolar, yaman edem saklasan, avızıfi-burnın kan bolar.	*Kötü tokluyu bakarsan, ağzın burnun yağ olur, kötü adamı bakarsan, ağzın burnun kan olur.*
Yahşi man söylesen, balga seker katkanday, yaman man söylesen, iytke süyek atkanday.	*İyilikle söylersen, bala şeker katmış gibi, kötülükle söylersen, ite kemik atmış gibi (olur).*
Yahşikörgeninaytar,yamanbergeninaytar.	*İyi, gördüğünü, kötü, verdiğini anlatır.*
Yahşıga aytsa, tınlar, yamanga aytsa, söz kaytarar.	*İyiye söyleyince dinler, kötüye söyleyince karşılık verir*
Yamannan yahşi tuvar, betin som man yuvar.	*Kötüden iyi doğar, yüzünü onunla yıkar.*
Yavdı ayagan yaralı bolar.	*Düşmana acıyan,yaralı olur.*
Yaman tonnıfi biyti aşuv, yaman kisidin sözi aşuv.	** Kötü giysinin biti kötü, kötü kişinin sözü kötü(dür).*
Yansıdın yahşiliği tiyer er yerde, yamannıfî yamanlıgı tiyer er yerde.	*Her yerde, iyinin iyiliği, kötünün kötülüğü dokunur.*
Yahşiliktin bası, yamanlıktın kası.	*İyiliğin başı, kötülüğün duşmanı(dır)*
Yamannm közi yaslı bolar. ,	*Kotunun gozu yaşlı olur.* .

ÖNERI HÜNER

Elim isi men, tentek tili men.	*Âlim işi ile, yaramaz dili île.*
Elimnin baylıgı - oylan, külşidin baylıgı kolları.	*Âlimin zenginliği fikirleri, külcünün zenginliği elleridir.*
Elim boluv avır tuvıl, edem boluv avır.	*Âlim olmak önemli değil, adam olmak önemli(dir).*
Elim bilimge sener, bilimsiz nege sener.	*Âlim bilime güvenir, bilimsiz neye güvenir.*
Elimnin tili adaspannan ötkir.	*Âlimin dili, kılıçtan keskindir.*
Elimge eldin şıragı.	*Alim, halkın ışığıdır.*
Elimge aytsan biler, bilimsizge aytsan küler.	*Alime söylesen bilir, âlim olmayana söylesen güler.*
Asık oynagan azar, top oynagan tozar, okıp, yazıp bolgan berinnen de ozar.	*Aşık oynayan zayıflar, top oynayan hastalanır, okuyup yazabilen hepsinden de ileri gider.*
Artık bilim burşav bermes.	*Fazla bilim, burçak vermez.*
Aşuv kelse, akıl keter, bilim kelse, yarık keler.	*Sinir gelince akü gider, bilim gelince aydınlık gelir.*
Ana süti men kirmegen akıl, tana süti men kirmes.	*Ana sütü ile girmeyen akıl, dana sütü ile girmez.*
Akıl akıldan yüyrik.	*Akıl akıldan üstündür.* .
Akıl yasta tuvıl, basta.	*Akıl yaşta değil, baştadır.*
Akıl Arapa tavdanbiyik.	*Akıl, Arap Dağından büyüktür.*

Akırdosm akın kitap.	*Gerçek dostun gerçeği kitaptır.*
Akılsızdın zavkı artık.	*Akılsızın zevki fazladır.*
Akılm yok basta yır tınla.	*Başta aklın yoksa, şarkı dinle.*
Bası baskadm akılı başka.	*Başı başka olanın, aklı başka(dır).*
Bilimli isler, bilimsiz barmagm tisler.	*Bilimli işler, bilimsiz parmağını dişler.*
Bilgenge ayaday, bilmegenge kayaday.	*Bilene aya gibi, bilmeyene kaya gibi.*
Bileği yuvan birdi yığar, bilimli mmdı yığar.	*Bileği güçlü olan biri yıkar, bilimli bini yıkar.*
Bir tamşı bilim üşin, mm tamşı ter tögiler.	*Bir damla bilim için, bin damla ter dökülür.*
İlim yemiş terek ti, ilmî barda, böri bar, tevesilmes kazna bar, abır-sıylar onda bar.	*İlim, yemiş ağacıdır, ilim var olanda börü (kurt) var, bitmez, tükenmez hazine var, şaşılacak hediyeler var.*
Koy bakkan töl alar, kitap okıgan bilim alar.	*Koyun bakan döl alır, kitap okuyan bilim alır.*
Kitabtin yaraşık örneği akılı.	*Kitabın güzel nakısı, akıldır.*
Kitab akılı tabakta, kustın küşi kanatta.	*Kitap aklı varakta, kuşun gücü kanatta.*
Kartka rassan akılın al, yaska rassan, küşin al.	*Yaşlıya rastlarsan aklını al, gence rastlarsan gücünü al.*
Nesip kayda barasm, til birikknnen yerge baraman, bilim kayda barasm, elim bar yerge baraman.	*"Nasip nereye gidersin? Güzellik olan yere giderim. Bilim nereye gidersin? Âlim olan yere giderim."*
Özinin akılsızlığın bilmegen, baskadm akılm küller.	*Kendi akılsızlığını bilmeyen, başkasının aklını küller.*
Öz akılın akıl, kişi akılı bakıl.	*Kendi aklın tam akıl, başkasının aklı eksik akıl.*
Özin bilmegendi, bilgenlerden üyren.	*Kendi bilmediğini, bilenlerden öğren.*
Savlıkka iytten üyren.	*Sağlığı itten öğren.*
Songı akıl, akıl.	*Son akıl, akıldır.*
Körgen körgenin eter, körmegen ökinip keter.	*Gören gördüğünü eder, görmeyen üzülüp gider.*
Kolmnan kelmegen yalgayman dep üzer.	*Elinden gelmeyen, uzatırım deyip koparır.*
Köpti körgen köpti aytar, etip bolgan bal aşar.	*Çok gören, çok konuşur, bal tutan bal yer.*
Sözi tarıday, oyı tavday.	*Sözü dan gibi, düşüncesi dağ gibi.*
Sözi kıska, oyı uzın.	*Sözü kısa, düşüncesi uzun.*
Suvda yol tabar, kumda suv tabar.	*Suda yol bulur, kumda su bulur.*
Önerli sözinnen biliner, önersiz yüzinnen biliner.	*Hünerli sözünden bilinir, hünersiz yüzünden bilinir.*
Önerli özinnen körer, kişiden körmes.	*Hünerli, özünden görür, kişiden görmez.*
Önerli iyne men kuyı kazar.	*Hünerli iğne ile kuyu kazar.*
Önerli elge ortak.	*Hünerli, ülkeye ortaktır.*
Önerlidin öneri örge atılar.	*Hünerlinin hüneri yükseğe çıkar.*
Önerdin en aramı urılık.	*Hünerin en kötüsü, hırsızlıktır.*
On barmagı, on altın.	*On parmağı, on altın.* .
Özi üşin uyklap, halk üşin tüs körip.	*Kendi için uyuyup, halkı için düş görmek.*

Önerli eski sözden kurı kalmas.	*Hünerli, eski sözden nasipsiz kalmaz,* EV
Önerlidift kuyısm kum basmas.	*Hünerlinin kuyusunu kum basmaz.*
Önerli özi de üyrener, baskadı da üyreter.	*Hünerli, kendisi de öğrenir, başkasına da öğretir.*
Birleşip iste yürgenler, biyik tavdı sürgenler.	*Birlikte çalışanlar, büyük bir dağı sürmüşler.*
Bilmestin bileği avırtpas, erinşek uykıdan kalmas.	*Bilmezin, bileği ağrımaz, üşengeç uykudan kalmaz.*
İslegenin eline, bilgenin özifie. İsleme gentisl emes.	*Çalıştığın iline, bildiğin özüne. . .* *Çalışmayan,dişlemez.*
İslegen kazanar, izlegen tabar.	*Çalışan kazanır, arayan bulur.*
İsine köre-tamagı, asma köre-tabagı.	*İşine göre damağı, aşınagöre tabağı,*
İşlese kulday tursa biydey.	*Çalışırsa kul gibi, dururs a bey gibi.*
İsi yok karuvsız bolar.	*İşi olmayan, güçsüz olur.*
İslegen yal bilmes, yal kamırda bolar.	*Çalışan dinlenme bilmez, dinlenme hamurda olur.*
İsin kalsa ertenge, tayak yeter yelkene.	*İşin kalırsa yarına, dayak yetişir ensene*
İs süyer koltıgma kolin sukpas.	*İşi seven, koltuğuna elini sokmaz.*
îslegen isin bitirer, eringen künin ozgarar.	*Çalışan işini bitirir, erinen gününü geçirir.*
İs değende kaşar, as değende aşar.	*İş deyince kaçar, aş deyince yer.*
Yıgılgandıyerköterer.	*Yıkılanı yer kaldırır.*

Yemiş terekti karav kerek, issi edemdi sıylav kerek.	*Meyve ağacını bakmak gerek, işçi adama hürmet gerek.*
Kazanma ne salsan, şömişifie sol şıgar.	*Kazanına ne koyarsan, kepçene o çıkar.*
Kalgan iske kar yavar.	Kalan fşe tor *yağar.* .
Keş turganközinuykalar.	Gef *uyanan gözünü ovalar.*
Kıyın süymes kulmga karana tuman.	Zor» *sevmeyen kuluna, yoğun duman.*
Kayda üyre meni süyre, kayda et-meni yet.	*Neredeyse çorba, beni sürükle; neredeyse et, beni yetiştir.*

KAZA, BELE, ÖKSİZ	*I KAZA, BELA, ÖKSÜZ*
Avıruv kadrin sav bilmes, aş kadirin tok bilmes.	*Hastanın halini sağ, açın halini tok bilmez.*
Avıruv başka temir tayak.	*Hasta başa, demir dayak.*
Avıruv attan yığar.	*Hasta, attan güreşir.*
Avırgan ölmes, acalı yetken öler.	*Hastalanan ölmez, eceli yetişen ölür.*
Avıruv ayak astında.	*Hasta ayak altındadır.*
Avırmagan başka yavlıkbaylama.	*Ağrımayan başa yağlık bağlama.*
Avıruvıfi tımav bolsın, kısın tıman bolsın.	*Hastalığın nezle olsun, kışın çok olsun.*
Avıruvm yasırgan öler.	*Hastalığını gizleyen ölür.*
Avırgan allasın eskerer	*Hastalanan Allah'ını hatırlar.*

Avırgan yerde yanın bolar.	*Ağrıyan yerde, canın olur.*
Arık oydan öler, semiz maydan öler.	*Arık düşünceden ölür, semiz yağdan Ölür.*
At arası tuvlak bolar, er arası avırak bolar.	*At arasında huysuz olur, er arasında korkak olur.*
Arba man kirgen avıruv iyne men şıgar.	*Araba ile giren hastalık, iğne ile çıkar.*
Ayagm yılı saklagan avırmas.	*Ayağını sıcak tutan hastalanmaz.*
Adırospan yüz avıruvga em bolar.	*Adırospan otu yüz hastaya ilaç olur.*
Az asap, köp şaynagan avırmas.	*Az yiyip, çok çiğneyen hastalanmaz.*
Aylangan maraz almay koymas.	*Çok gezen, hastalık bulmadan kalmaz.*
As yürmese şek tastay katı bolar.	*Aş gitmezse, taş gibi sert olur.*
As-suv tamaktan yürmese, öler küni yuvık bolar.	*Yemek, boğazdan geçmezse, ölecek gün yakın olur.*
Ayak osallıgı tayakka tayanganı.	*Ayak zayıflığı, dayağa dayayınca...*
Ayavlıközgeşöpkirer.	*Sakınılan göze çöp girer.*
Avımvındı algan dosm bolsun.	*Hastalığını gideren dostun olsun.*
Borışlı ölmes, şerli öler.	*Borçlu ölmez, şerli ölür.*
Bassavlıgım,baylıgım.	*Baş sağlığım, zenginliğim.*
Basım sav bolsa, börk tabılar.	*Başım sağ olursa, börk bulunur.*
Bele kaza kayda bar, barsan ayak astında.	*Bela, kaza nerede var, varsan ayak altında.*
Bas aşık bolsa da, ayak yılı bolsın.	*Baş açık olsa da, ayak sıcak olsun.*
Bas sav bolsa, **mal** tabılar.	*Baş sağ olursa, mal bulunur.*
İyt öleyekte kutırar.	*İt, öleceğindekudurur.*
İşin avırsa, tamagıiîdı tıy, közin avırsa, kolındı tıy.	*İçin hastalanırsa boğazını tut, gözün hastalanırsa elini tut.*
Kan şıkkan man yan şıkpas.	*Kan çıkmakla, can çıkmaz,* ETSİ
Kırk yıl kırgın bolsa da, acalı yetken öler.	*Kırk yıl salgın olsa da, eceli yetişen ölür.*
Keltaydarım sav bolsa, kelinim üy artında.	*Oğlum sağ olursa, gelinim evin ardında.*
Kotır koldan yugar.	*Yara elden bulaşır.*
Kotırga sıbm konar.	*Yaraya sinek konar.*
Kışuv tiymese, edem kaşınmas.	*Kaşıntı gelmezse, insan kaşınmaz.*
Marazlıdm elin marazlı biler.	*Hastanın halini hasta bilir.*
Ölen-şöp marazga emdir.	*Ot, çöp, hastaya ilaçtır.*
Savlık yok bolsa, baylık nege kerek.	*Sağlık yoksa, zenginlik neye gerek.*
Sav bolsa basım, tagı da şıgar bu şaşım.	*Sıhhatli olsa başım, daha çok çıkar bu saçım.*
Yetimge de kün tuvar, al şımıldık kurılar.	*Yetime de gür doğar, al şımıldık[1] kurulur.*

1 Şımıldık : Yatağın üzerine gerilen perde

Yetimnin kursağı yeti kabat, en kişkeyi buzav şetendey.	*Yetimin kursağı yedi gözdür, en küçüğü buzağı çiti gibidir.*
Yetim-yetim demeniz, yetimnin akın yemeniz.	*Yetim yetim demeyiniz, yetimin hakkını yemeyiniz.*
Kaygım menim kayaday, kasüvetim kazanday.	*Benim kaygım kaya gibi, kasvetim kazan gibidir.*
Koydan yetim kozı bolsa, yayılıp mm koy bolar.	*Koyundan yetim kuzu olsa, yayılıp bin koyun olur.*
Anadan yalgız ul kalsa, el men ten bolar.	*Anadan tek oğul kalsa, el ile denk olur.*
Kaza köl bolsa, dosm kayık bolsm.	*Kaza göl olursa, dostun kayık olsun.*
Kavıf koyda bolsa, kete sonda bolar.	*Tehlike nerede ise, hata orada olur.*
Külde kızuv bar, tilde bele bar.	*Külde sıcaklık var, dilde bela var.*
Men beleğe barmasam, mende beledin ne isi bar, men beleğe bargan son, beledin mennen iygi nesi bar.	*Ben belaya varmazsam, bende belanın ne işi var, ben belaya vardıktan sonra, belanın benden iyi nesi var.*
Ögey uvıl öpkeşil bolar.	*Üvey oğul, alıngan olur.*
Öksizkızdıntörkiniyok. .	*Öksüz kızın akrabası yoktur.*
Öğeydin tüsine ötpek ener.	*Üveyin düşüne ekmek girer.*
Sav bolıp yürsen, beleden erek bolarsm.	*Sağlıklı olursan, beladan uzak olursun.*
Sözkuvganbeleğeyolıgar.	*Söz kovuşturan, belaya uğrar.*
Tabaman dep köp işpe, tamak ta başka bele di.	*Kazanırım deyip çok içme, boğaz da başa beladır.*
Tan berip, yarma aldım, uyki yoyıp, kaza kördim.	*Dan verip, yarma aldım. Uykuyu dağıtıp, kaza gördüm.*

YOL, KONAK / *YOL, KONAK*

Ak niyet abıray sokpagı, kara niyet ölim sokpagı.	*Temiz niyet, şan-şeref sokağı, kötü niyet, ölüm sokağı.*
Bergen alar, ekken orar.	*Veren alır, eken biçer.*
Biydayı bitpegennin orağı ötpes.	*Buğdayı bitmeyenin, orağı biçmez.*
Biyday yavı şışkan.	*Buğdayın düşmanı, sıçandır.*
Biydayda kılşık bolmas.	*Buğdayda kılçık olmaz.*
Zor man siy almaşsın.	*Zorla saygı görmezsin.*
Kıs azığı yayda yıynalar.	*Kış azığı .yazda toplanır.*
Karküregenaslıkkürer.	*Karkürüyüp, toplayan, yemeklik toplm*
Kırk yıl saban aydasan, bir yıl da ökinmessin.	*Kırk yıl saban sürsen, bir yıl da pişman olmazsın*
Ne eksen som orarsm.	*Ne ekersen, onu biçersin.*
Özi siy körmegen, siy biîmes.	*Kendi saygı görmeyen, saygı bilmez*
Ölisin sıylagan bay bolar.	*Ölüsüne hürmet eden zengin olur*
Patşa kadir bası bar, bayhambar kadir siyi bar.	*Padişahın kıymetli başı var, peygambeı m kıymetli saygısı var*
Saban tübi sarı altın.	*Saban dibi, sarı altındır.*

Sıyla menim kul atamdı, sıylarman senin biy atandı.	*Saygı göster benim kul atama, saygı gösteririm bey atana.*
Sıysız bas ölimnen yaman.	*Saygısız baş ölümden kötüdür.*
İygi konak kelse, koy egiz tabar, yaman konak kelse, koyga böri tüser.	*İyi misafir gelirse, koyun ikiz kuzular.* *Kötü misafir gelirse, koyuna kurt girer.*
İytli konak üyge sıymas.	*İtli misafir, eve sığmaz.*
İyesin sıylaganmfi iytine süyek taslar.	*Sahibine hürmet eden, itine kemik atar.*
Yol kenligi kölikke iygi, yol tüzilgi tulparga iygi.	*Yol genişliği araba için iyi, yol düzlüğü tulpar için iyidir.*
Yolavşı yolda kalmas.	Yolcu, yolda kalmaz.
Yoldan tapsafi da sanap al.	Yolda bulsan da sayarak al.
Yolda yolıkkan yoldaş bolmas.	Yolda rastlanılan,yoldaş olmaz.
Yolavşı yolga yarasar.	Yolcu, yola yaraşır.
Yol bilmegen yolda kalar, yolda kalsan ölikte yat.	Yol bilmeyen yolda kalır,yolda kalırsan mezarlıkta yat.
Yolavşı kurgak tiler, afişi buzlavık tiler.	Yolcu kuruluk diler, avcı kar-buz diler.
Yolıbolgan yıravbolar.	Talihi olan, ozan olur.
Konakka kel demek bar, ket demek yok.	*Misafire, gel demek var, git demek yok.*
Konak koydan da yuvas, may bersen yer.	*Misafir koyundan da usludur, yağ versen yer.*
Konak kelse, et pişer, et pispese, bet pişer.	*Misafir gelirse, et pişer, et pişmezse bet pişer.*
Konak algısı altınnan artık.	*Misafir için almayı, altından değerlidir.*
Konak asın kuday öter.	*Misafirin aşını Allah verir.*
Konakatannanüyken.	*Misafir, atandan büyüktür.*
Konak toysa,közi yol karar.	*Misafir doyarsa, gözü yola bakar.*
Konak az oltırar, köp sınar.	*Misafir, az oturur, çok sınar.*
Konak kelse kapı aşık, ketse yol aşık.	*Misafir gelirse kapı açık, giderse yolu açık.*
Konak süymegen balasın yılatar.	*Misafir sevmeyen, balasını ağlatır.*
Konak ası, kara karsı	*Misafir aşı, kötülüğe karşı.*
Konak kelgenşe uyalar, kelgennen sofi konak bay uyalar.	*Misafir gelene kadar utanır, geldikten sonra ev sahibi utanır.*
Konak kelse konar, koy semizi soyılar.	*Misafir gelirse, oturur, koyunun semizi soyulur.*
Bir kün tuzdam işken yerge, mm kün salam ber.	*Bir gün tuzunu içtiğin yere, bin gün selam ver.*
Bir başka bir kozı da taman.	*Bir başa, bir kuzu da yeter.*
"Bir minsen de, yorga min, külpildesin büyregifi, Bir aşasan da, may aşa, köterilsin yüreğin."	*"Bir kez binsen dç, yorgan at bin; sarsılsın böbreğin Bir kez yesen de, yağ ye; hoş olsun yüreğin."*
Bay süygenin yeydi, yarlı bergenin yeydi. Başsız	*Zengin sevdiğini yer, fakir verdiğini yer.*
balık, maysız köten. Balga iylener yontim, ernin yalar	*Başsız balık, yağsız karın.*
yiyenim. Bermegendi berip uyalt, sıylamagandı	*Bala bulanır sırtım, dudağını yalar yeğenim.*
sıylap uyalt.	*Vermeyeni verip utandır, saygı göstermeyeni saygı gösterip utandır.*

İyesi iytley kemirse, iyt nesin kemirer.	*Sahibi it gibi kemirirse, it nesini kemirir?*
Yogan mayii, astı koylı.	*Üstü yağlı, altı etli.*
Kazanı baskadm kaygısı başka.	*Kazanı başka olanın, kaygısı başkadır.*
Kurı kasık avız yırtar.	*Kuru kaşık, ağız yırtar.*
Katur-kutır katlama, yaman kartka yarasar.	*Katur kutır katlamak kötü ihtiyara yaraşır.*
Kızgangan bavırsak, kızıl iytke buyırar.	*Kıskanılan lokma, kızıl ite buyrulur.*
Kazanga ne salsan, şömişifie sol tüser.	*Kazana ne koyarsan, kepçene o çıkar.*
Kuda kelse, kuyrık as.	*Dünür gelirse aş, kuyruk (olur).*
Kursak toyıp, köz toymay.	*Kursak doyar, göz doymaz.*
Kedemsizdin kazanı, katı kaynap tez tögiler.	*Kademsizin kazanı, zor kaynayıp, tez dökülür.*
Karap aşagan ölmes, asm tevesken öler.	*İhtiyatlı yiyen ölmez, aşını bitiren ölür.*
Komgazı erindi yalatar.	*Kızarmış koyun göğsü, dudak yalatır.*
"Küzgi yuvırt kümis kasık, küyevim men kızıma, yazlık yuvırt agaş kasık, kelinim men uluna.	*"Güz yoğurdu gümüş kaşık, güveyim ile kızıma, yaz yoğurdu tahta kaşık, gelinim ile oğluma "*
Manlayımdı terletken, kursagımdı kerletken, kalepirli Nogay şay, ah-hay, yanım Nogay şay.	*Alnımı terleten, kursağımı işleten karanfilli Nogay çayı, ay-hay, canım Nogay çayı.*
Niyeti tüz üstine keler, ötirikşi bitkende keler.	*Niyeti temiz üstüne gelir, yalancı bitince gelir.*
Öpke de as, bavır da as, öpkeleme karındaş.	*Akciğer de aş, karaciğer de aş, gücenme karındaş.*
Osal ettin sorpası tatımas. Ötpekti bassan,	*Kötü etin suyu tadılmaz.*
kiyesi urar. Sorap bergennen, sogıp ber. Semiz	*Ekmeği çiğnersen, kutsallığı çarpar.*
ette mayii sorpa.	*Sorup vermektense vurup ver.*
Saçıp işsefi, mm kün işersin, soyıp yesen, bir kün yersin.	*Semiz ette yağlı su olur.*
	Sağıp içersen bir gün içersin, yüzüp yersen bir gün yersin.
Sütli Nogay saydın baldan erüv demi bar, argımaktı yuvırtkan, öpke-bavır yala bar.	*Sütlü Nogay çayının baldan güzel demi var, argımak atı koşturan ciğeri, yelesi var.*
Suv-suv ası, suv ası, suvga pişer un ası.	*Su-su aşı, şu aşı, suda pişer un aşı. Ninenin*
Tetey bilgeni bebey bılamık.	*bildiği süt bulamacıdır. Damak aş, kulak*
Tamak aş, kulak tınış.	*sessizlik (ister) Taş ile vurduğunu,aş ile vur.*
Tas pan urgandı, as pan ur.	*Tuzsuz aş, tatlı olmaz. Dolan kazan, hiç*
Tuzsız as tetli bolmas.	*dökülmeden olmaz. Tavuk iki adama zevktir,*
Tolgan kazan bir tögilmey bolmas.	*kaz üç adama azdır. Utanmayan, buyrulmayan*
Tavık-eki edemge zavık, kaz-üş edemge az.	*aştan yer.*
Uyalmagan buyırt pagan astan işer.	
"Üyresin yamanlagan, aş kalar. Üyin yamanlagan, kırda öler."	*"Çorbasını kötüleyen aç kalır. Evini kötüleyen kırda ölür."*
Et etke, sorpa betke. Erikkende	*Et etedir, et suyu yüzedir. Erinen*
söz, et yeğende tuz.	*için söz, et yiyen için tuz.*